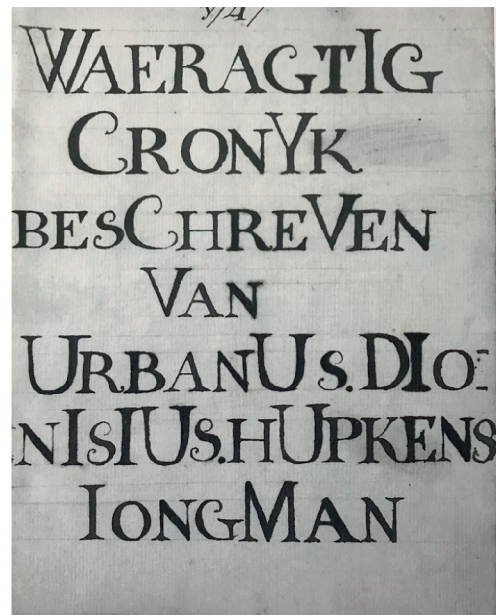

Kroniek van Maastricht 1747-1764 (1769)

Henk J.L.M. Boersma

INLEIDING¹

Het afgelopen decennium is er binnen wetenschappelijke kring steeds meer belangstelling ontstaan voor stedelijke geschiedschrijving. Dit betreft niet zozeer de geschiedenis van een stad zelf, maar hoe stadsbewoners in het verleden tegen hun eigen geschiedenis hebben aangekeken. Deze toename binnen het wetenschappelijk discours zien we in Nederland, maar ook in de landen om ons heen, zoals in België en in Duitsland.² Een algemene tendens binnen het genre stedelijke geschiedschrijving is dat in de late Middeleeuwen (circa 1450-1550) stadskronieken die in de nabijheid van het stadsbestuur werden opgesteld qua inhoud en functie dicht bij deze functionarissen van de stad liggen.³ In de vroegmoderne tijd breidt het type auteur zich uit. Niet langer zijn het alleen (hoge) functionarissen die het stedelijk verleden vastleggen, maar ook gildeleden, burgers, schoolmeesters, et cetera; oftewel niet notabelen nemen een veer in de hand. Voor alle kronieken uit stedelijke contreien, zowel uit de late middeleeuwen als in de vroegmoderne tijd, geldt dat het aandeel van contemporaine geschiedenis binnen de kronieken het grootst is. Daarnaast is er vaak een

Openingspagina *Kroniek Hupkens* (1747)

toename in stedelijke geschiedschrijving als er onzekere tijden aanbreken, zoals het stadhoudersloze tijdperk of de (aanloop naar de) Franse Revolutie. Waar in de late Middeleeuwen de auteurs nog proberen terug te gaan naar een oor-

- 1 De auteur is bijzonder veel dank verschuldigd aan dr. Peter Bakker van het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe, voor het corrigeren en aanvullen van de voorliggende bijdrage en voor de beschrijving van het handschrift. Zonder zijn hulp was deze bijdrage niet tot stand gekomen.
- 2 Voor Nederland zie: Peter Bakker, *Kamper Kronieken, Stedelijke Geschiedschrijving in de late Noordelijke Nederlanden* (ca. 1450-1550), (Hilversum 2024); Judith Polmann, *Memory in early Europe* (Leiden/Boston 2013); Judith Polmann, 'Archiving the present and chronicling for the future in early modern Europe', *Past and presence: a journal of scientific history* 230, supplement 11 (2016), 231-252 en het onlangs afgeronde project *Nieuws! Lokale kronieken, 1500-1850*, onder regie van Erika Kuijpers. Voor België kan gedacht worden aan studies van o.a. Bram Caers, *Vertekend verleden, Geschiedenis herschrijven in vroegmodern Mechelen (1500-1650)* (Hilversum 2020); Lisa Demets, *Onvoltooid verleden, De handschriften van de Excellente cronike van Vlaenderen in de laatmiddeleeuwse Vlaamse steden* (Hilversum 2020) en Tineke van Gassen, *Het documentaire geheugen van een grootstad: ontwikkeling en betekenis van de Gentse archieven* (Universiteit Gent: niet gepubliceerd proefschrift). Voor Duitsland kan men denken aan de bundel: Bram Caers, Lisa Demets en Tineke van Gassen (ed.), *Urban history writing in Northwest Europe (15th-16th century)* (Turnhout 2019).
- 3 Bakker, *Kamper Kronieken, Stedelijke geschiedschrijving in de late Noordelijke Nederlanden* (ca. 1450-1550) (Hilversum 2024).

sprongsgeschiedenis van de stad of aan te sluiten bij een bestaande (wereld) geschiedenis, richten schrijvers uit de Vroegmoderne geschiedenis zich steeds vaker alleen op hun eigen tijd.⁴

De kroniek van Maastricht in dit artikel past binnen deze tendens van vroegmoderne stedelijke geschiedschrijving. Zij behandelt enkel de periode 1747-1764, met een uitstapje naar 1769. De oorspronkelijke auteur is Urbanus Dionisius Hupkens. Het interessante van deze auteur is dat hij nu juist wel tot de notabelen van de stad behoorde. Doordat de kroniek qua inhoud wel binnen het beeld van de vroegmoderne tijd past, maar qua achtergrond van de auteur meer tot een uitzondering behoort, maakt het dat deze kroniek erg interessant is voor vervolgstudie. Hierbij moet wel de kanttekening worden geplaatst dat het schrijven van stadskronieken door notabelen door de eeuwen heen nooit helemaal verdwijnt. Vragen zoals waarom is de kroniek geschreven door de auteur, wat wilde hij bereiken, wat is zijn beoogd lezerspubliek geweest, zouden ons een beter begrip geven van deze kroniek en geschiedschrijving in Maastricht. Verdere studie naar deze vergeten bron afkomstig uit Maastricht overstijgt echter dit artikel. Deze bescheiden bijdrage richt zich op de uitgave van de bron en hoopt daarmee dat dit artikel de basis is voor verder onderzoek.

Daarbij willen we de onderzoeker nog enkele handvaten meegeven, zoals de herkomst en overlevering van de kroniek en hoe de kroniek binnen de historiografische traditie van Maastricht past.

Het handschrift is min of meer per toeval bekend geworden. Door tussenkomst van LGOG-lid Fons Cremers ontving LGOG een kopie van een kroniek van Maastricht over de perio-

de 1747-1764, die eertijds was opgesteld door Urbanus Dionisius Hupkens. Het origineel is in bezit van een verre nazaat van de familie Hupkens.⁵ Deze kroniek staat niet op zichzelf en maakt onderdeel uit van een lange traditie van kronieken in Maastricht, zowel uit het verleden als uit dezelfde periode. Het is dan ook gerechtvaardigd om deze contemporaine kroniek in druk uit te geven, zodat de inhoud ervan gebruikt kan worden in de geschiedschrijving van Maastricht en verder onderzoek. Aan de transcriptie gaat een uitgebreide beschrijving van het handschrift vooraf en wordt verantwoord hoe de transcriptie tot stand is gekomen.

KRONIEKEN VAN MAASTRICHT

Contemporaine kronieken van particuleren en dagboeken kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een nadere invulling van de geschiedschrijving zoals deze veelal uit officiële door de overheid opgemaakte documenten naar voren komt.⁶ Het betreft dan bijvoorbeeld details en *fait divers* die de opsteller persoonlijk als opvallend en belangrijk heeft ervaren, maar die geen plaats kregen in de officiële verslaglegging. Een kroniek kan een uiting zijn van een egodocument en daarin schuilt tevens het gevaar van een eenzijdige en beperkte blik van de opsteller. Indien men zich toelegt op waarheidsbevin- ding is het belangrijk om bronkritisch te werk te gaan. Uiteraard, zoals in de inleiding geschetst, zijn er ook andere uitgangspunten voor onderzoek die juist deze standplaatsgebondenheid interessant maakt.

Van Maastricht zijn meerdere kronieken bekend die al eerder werden gepubliceerd. Soms (deels) contemporaine vervaardigd, soms (deels) ver nadien mede op basis van archiefmateriaal. De gedrukte versies van de kronieken werden al

4 Erika Kuijpers, Carolina Lenarduzzi, Judith Pollmann, Theo Dekker, and Alie Lassche. 'Profiling Local Chroniclers in the Early Modern Low Countries'. *Urban History* (27 december 2024), 1–26.

5 *De Maasgouw* jrg. 136 (2017) 46.

6 L. Spronck, B. van Melick en W. Kusters (red.), *Geschiedenis van de literatuur in Limburg* (Nijmegen 2016) 85 e.v. Kronieken en dagboeken als egodocumenten. Hier overigens geen aandacht voor Maastrichtse kronieken.

dan niet voorzien van commentaar, uitleg, verduidelijkingen en literatuurverwijzingen, door de ‘bezorgers’. Nadat in de Maasgouw enige kronieken waren gepubliceerd heeft Jos. M.H. Evers in 1901 enig onderzoek gedaan naar de beschikbaarheid van Maastrichtse kronieken en de reeds gepubliceerde kronieken aan een nader onderzoek onderworpen voor wat betreft betrouwbaarheid en herkomst. Hij publiceerde zijn bevindingen en een lijst van de dan bekende kronieken in de Maasgouw en verzocht de lezers hem in kennis te stellen van voor hem onbekende kronieken. Inmiddels is de lijst aanzienlijk gegroeid. Naar de laatste stand van zaken kon de volgende lijst worden samengesteld (indien bekend is aangegeven waar de manuscripten zich momenteel bevinden):

1. *Manuscripta wegens de stad Maestricht de anno 998 usque anno 1724 (Kroniek van Maastricht vanaf Julius Caesar tot en met (15 mei!) 1746) van Ludovicus Franciscus Loyens (Maastricht 1689-1753), schepen (1728, 1730) en griffier van het Luiks Hooggerecht te Maastricht. Vanaf 16 mei 1746 werd de kroniek voortgezet door een onbekende hand tot en met 1794.*⁷ Hieruit:
 - a. *Chroniek der stad Maastricht (begin tot en met 1794)* bezorgd door Jos. M.H. Eversen.⁸
 - b. *Kroniek van Maastricht van af haar oorsprong tot in juni van het jaar 1862* van de hand van Philippus Wilhelmus Jacobus van Gulpen (Maastricht 1792-1862), heelmeeester te Maastricht, mede op basis van de kroniek van Loyens en volgens Eversen niet al te nauwkeurig overgenomen. Uitgegeven door Jos. M.H. Eversen.⁹
2. *Geschiedenissen en wonderen van het jaar 608 – 17 september 1743 van Godefridus Augustinus Colette (-Maastricht 1755), vice-hoogschout van Luikse zijde te Maastricht.*¹⁰
3. *Chronyk van Maastricht van het jaar 3926 na de schepping tot 3 juni 1762.*¹¹ Hieruit:
 - a. *Kroniek van Maastricht van het begin 1224.*¹²
 - b. *Kroniek van Maastricht 1632-1708*, bezorgd door Alexander Schaepkens.¹³
 - c. *Kroniek van Maastricht 1700-1762*, bezorgd door mr. G.D. Franquinet.¹⁴
4. *Chronyck van Maastricht van den oorsprong der stad-1773, onbekende hand, afschrift van stadsarchivaris H.P.H. Eversen en bezorgd door zijn zoon Jos. M.H. Eversen.*¹⁵
5. *Chronyk van Maestricht 1578-1762*, bezorgd door Jos. M.H. Eversen.¹⁶
6. *Bijzonderheden over Maastricht en omstreken van voor 1793* getrokken uit de *mémoires* van een 99 jarigen tuinman.¹⁷
7. *Kroniek van Maastricht 1-1761 van Alfred Habets, leraar te Hasselt.*¹⁸

7 Historisch Centrum Limburg (HCL), Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 197.

8 *De Maasgouw* jrg. 23 (1901) 82-95 passim, jrg. 24 (1902) 3-96 passim en jrg. 25 (1903) 3-51 passim.

9 *De Maasgouw* jrg. 7 (1885) 1131-1135 passim etc. etc. tot en met jrg. 11 (1889) 208. HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 137.

10 G.A. Collette, *Collectanea* dl. 5, 497-720.

11 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 119.

12 Landmeter, erven H., *Almanach voor het jaar onzes Heeren MDCCXCIV* (Maastricht 1794).

13 *Annales de la Société historique et archéologique à Maestricht*, deel 2 (Maastricht 1856-1858), 126 e.v.

14 *De Maasgouw* jrg. 2 (1880) 210-296 passim.

15 *De Maasgouw* jrg. 16 (1894) 27-96 passim en jrg. 17 (1895) 4-64 passim. HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 117.

16 *De Maasgouw* jrg. 5. (1883) 924-928 en jrg. 6 (1884) 931-956 passim.

17 Steen de Jehay, Xavier van den (ed), *Souvenirs de François Garnier, jardinier jubilaire du château de Jehay, y décédé le 16 décembre 1846, à l'âge de 99½ ans* (Luik 1884). Gepubliceerd in *De Maasgouw* jrg. 7 (1885) 1094-1108 passim.

18 A. Habets, *Kroniek van Maastricht*, in: *De Banier, Maandschrift gewijd aan de Vlaamsche en maatschappelijke belangen, letterkunde en wetenschap*, jrg. 5 (1901), 89-94, 105-116.

8. *Chronyk van Maestricht sedert de Reductie der Stad in 1632 tot 1751*.¹⁹
9. *Chronyk van Maestricht tot 1719*.²⁰
10. *Chronijk van Maastricht en omstreken 1266-1517, (selectie) bezorgd door Jos. Habets*.²¹
11. *Aanwijzer der wonderwaardigste geschiedenissen rakende de stad Maastricht 360-1774, afkomstig van de familie Van Aken, (selectie) bezorgd door dr. E. Batta*.²²
12. *Een onbekende Maastrichtse kroniek uit de 17e eeuw van Hubert Coen van Herstal (Maastricht 1589-1648), 1627-1648, (selectie) bezorgd door Jan Verzijl*.²³

Voorts nog niet uitgegeven:

1. *Kronijk der stad Maastricht van het jaar 3926 na de schepping -1862*.²⁴
2. *Journal gehouden voor en gedurende de Belegeringe van Maestricht in den jaere 1748*.²⁵
3. *Journal du siège de Mastreck en l'année 1676, tiré du cabinet de feu Mr. de Malartie en juillet 1728*.²⁶
4. *Kronijk van Maastricht 50 v.Chr.-1860*.²⁷
5. *Kroniek van Maastricht 1236-1758*.²⁸
6. *Kronijk oft merkwaardige geschiedenis der stadt Maestricht beginnende 56 jaaren voor Christi Geboorte ten tyde van Julius Caesar Roomschen kijzer*.²⁹
7. *Chronyk van Maestrigt 1-1749*.³⁰

We kunnen constateren dat het samenstellen van Maastrichtse stadskronieken voornamelijk in de 17de eeuw en in mindere mate in de 18de eeuw aan de orde was. Ook is het opvallend dat veel kronieken uit Maastricht nu juist wel teruggrijpen naar het verre verleden, waar dit in de rest van de Nederlanden steeds minder vaak gedaan werd.

Dat deze Maastrichtse traditie geen dode letter is geworden, blijkt uit de in 1915 verschenen publicatie van rijksarchivaris A.J.A. (Armand) Flamant, *Chroniek van Maastricht van het jaar 70 na Chr. tot 1870, met bijvoegsels, verbeteringen en geschiedkundige inleiding*. Hij putte nog volop uit de hiervoor genoemde gepubliceerde kronieken.

HANDSCHRIFT OVERLEVERING

Het handschrift is heden ten dage overgeleverd in een blauw papieren omslag (is verlijmd aan het schutblad) en is waarschijnlijk negentiende eeuws. Het bestaat uit vier oorspronkelijke katernen van quarto formaat. De laatste 3 katernen bestaan uit 8 vellen papier, in tegenstelling tot het eerste katern dat vier vellen kent. Na het titelblad zijn de eerste 49 pagina's genummerd. Er zijn geen gebruikerssporen op het papier aangetroffen. Hieruit blijkt dat de katernen in een vroeg stadium bij elkaar zijn gebracht. Daarnaast is het ook een teken van beperkte raadpleging. Wel zijn er verschillende schrijf-

19 Landmeter, H., *Den nieuwen en nauwkeurigen almanak 1751* (Maastricht 1751). HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 122.

20 M.L. Polain, *Banquet de Warfusee ou la meurtre de Sebastien La Ruelle* (Luik 1836). HCL, Handschriftencollectie (18.A) inv.nr. 404.

21 Jaarboek LGOG (Publications) 1864, 70-93.

22 *De Maasgouw* jrg. 59 (1939) 56-67 passim en jrg. 60 (1940) 5-45 passim.

23 *De Maasgouw* jrg. 67 (1948) 91-93 en jrg. 68 (1949) 10-14. HCL, Kapittel van Sint Servaas te Maastricht (14.B002A) inv.nr. 1777.

24 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 125.

25 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 106.

26 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 118.

27 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 128.

28 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 192.

29 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 193.

30 HCL, Handschriftencollectie (22.001A) inv.nr. 653.

fases waar te nemen. Dit is een indicatie dat de auteurs de gebeurtenissen niet al te lang achter zich hebben gelaten en vroegtijdig aan verslaglegging hebben gedaan.

De verschillende schrijffases betreffen de volgende pagina's:

- 1 t/m 6;
- 7: vanaf 'Den 4' tot 'te bedanken';
- 8 t/m 13: vanaf 'Den 6 mei' tot 'heeft';
- 13: latere toevoeging: 'en was' tot 'gefleet';
- 14-19: vanaf 'Den 20 meert' tot 'verweckt';
- 16: latere toevoeging: 'wels ick' tot 'gaen besien';
- 19-26: vanaf '1756' 'Den 4' tot 'voorgevallen sijn';
- 26-28: vanaf 'geduijrende de' tot 's daags geluijt';
- 28 latere toevoeging: 'te weten' tot '7 ½ uren' (andere hand: waarschijnlijk Dionisius Hupkens jr.);
- 29-34: vanaf 'Den 17 januarij' tot 'vers gemaect';
- 34-40: vanaf 'Terwijl sekerlijk' tot 'moeste ruymen';
- 41-44: vanaf 'met het begin' tot 'van een dwaas';
- 45-49: vanaf 'Den 31 julij' tot 'geplaceert geworden';
- 49-50 (z.n.): vanaf 'Den 6 april' tot 'voorn Prins';
- z.n.: vanaf 'Vervolg des' tot 'plaatsen meer 1770' (andere hand: Dionisius Hupkens jr.).

In de kroniek bevinden zich twee verschillende handen, zoals hierboven aangegeven. Het is bekend wie de auteurs zijn en daarom zijn de handen ook toe te wijzen aan deze personen. De tweede auteur maakt zich, net als de eerste, ook expliciet bekend: Dionisius Hupkens jr. De eerste hand is toe te wijzen aan Urbanus Dionisius Hupkens.

URBANUS DIONISIUS EN DIONISIUS HUPKENS

Urbanus Dionsius Hupkens werd gedoopt te Maastricht (hervormd) op 16 januari 1736 als zoon van Dionisius Hupkens, gerechtsbode van het laaggerecht bode te Maastricht, en van Anna Elisabeth Pitters. Urbanus Dionisius kreeg op 6 december 1756 admmissie van het bestuur van de stad Maastricht om het notarisambt te mogen uitoefenen. Hij was in functie van 1756 tot aan zijn overlijden in 1764. Urbanus Dionisius bleef ongehuwd. Hij overleed op 28-jarige leeftijd en werd begraven in de Sint-Mathijskerk te Maastricht op 3 december 1764.

Dionisius Hupkens werd gedoopt te Maastricht (hervormd) op 23 november 1740. Hij was gehuwd met Catharina Turneau en overleed te Maastricht (Bogaardenstraat 36) op 20 januari 1820. Dionisius kreeg op 2 respectievelijk 30 september 1782 admmissie van commissarissen deciseurs en van de raad van Maastricht om het notarisambt te mogen uitoefenen. Hij bleef in functie tot in 1797. Hij maakte van 1801-1813 deel uit van de gemeenteraad van Maastricht. Nadien was hij opnieuw kortdurend notaris (1814-1816).³¹

DE KRONIEK VAN URBANUS DIONISIUS HUPKENS

Het wordt tijd dat er gekeken wordt naar de kroniek van Urbanus Dionisius Hupkens zelf.

Op het voorplat van deze kroniek is een chronogram geplaatst *WaeragtIg CronYk³² besChreVen Van UrbanUs. DionIsIUs. hUpkens IongMan* met daarin het jaar (1747) waarin de kroniek werd begonnen, de naam van de scribent (Urbanus Dionisius Hupkens) en zijn burgerlijke status (ongehuwd). Op p1³³ van de kroniek kadert hij zijn werkgebied af tot 'alhier bin-

31 A.M.A. Maassen, De protestantse tak van de Maastrichtse familie Hupkens, in: *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie* jrg. 18 (1990) 36-45, i.h.b. 38-39. A. Gehlen, *Het notariaat in het tweeherig Maastricht* (Assen 1981) 311 en 313.

32 Dit is een standaard formulering in kronieken en sluit aan bij het academisch tendens van historia, waar men onderscheid maakt tussen fabula en facta. Dit laatste is natuurlijk waarachtig.

33 p1 = pagina 1 van de kroniek. Verwijzing hier en elders volgens deze paginaverwijzing.

nen of ontrent Maestrigt'. De kroniek omvat 50 pagina's, waaraan een register voorafgaat met een verwijzing naar de pagina's van de beschreven jaren (1747-1764). Een deel van de kroniek (p34-40) is ingeruimd voor twee gedichten die werden geschreven naar aanleiding van de ont-ploffing van een kruitmagazijn in 1761 waarbij ongeveer 20 mensen werden gedood. De kroniek eindigt abrupt in 1764 als gevolg van het overlijden van Urbanus Dionius Hupkens. De kroniek werd daarna kortdurend (1765-1769) en beperkt voortgezet door zijn broer Dionisius Hupkens junior (p ongenummerd 1 tot en met p3 ongenummerd). De kroniek is niet geïllustreerd, noch werden er tekstuele verfraaiingen of kleuren gebruikt om het geheel aantrekkelijker te maken.

VERANTWOORDING VAN DE UITGAVE

De hier gepresenteerde transcriptie volgt de tekst op de voet conform de (niet-eenduidige) schrijfwijze die door de opsteller(s) gebezigd werd. Het is een kritisch-normaliserende transcriptie, waarbij dus de hele tekst werd uitgeschreven en alle afkortingen waar mogelijk werden opgelost en voluit geschreven. Tussen rechte haken [] is inzichtelijk gemaakt hoe de afkortingen werden opgelost. Het merendeel van de te duiden afkortingen beperkt zich tot titulatuur, dag- en maandaanduidingen en meer relatief gemakkelijk op te lossen afkortingen. De kroniek werd geschreven in wat we een vorm van Nieuwnederlands kunnen noemen met als kenmerken eenduidig woordgebruik, lange zinnen en typische schrijftaal. En hier en daar een enkel dialectwoord of een aan het Frans ontleend woord. Dat is niet vreemd voor in Maastricht opgegroeide en wonende personen. Door mij werd enige interpunctie toegevoegd om de leesbaarheid te vergroten. De transcriptie volgt de schrijfwijze van de namen van personen, plaatsen, straten en dergelijke zoals in het origineel. Wel werden deze van een hoofdletter voorzien. Anderzijds werd in de tekst veelvuldig gestrooid met hoofdletters waar deze niet van toepassing zijn. In voorkomende gevallen werden deze

door mij vervangen door kleine letters. Tussen haakjes () werden minder bekende woorden en begrippen uitgelegd.

(voorplat, ongenummerd)

1747
Waeragtlg
CronYk
besChreVen
Van
UrbanUs. Dio=
nIsIUs.hUpkens
longMan

(binnenzijde schutblad, ongenummerd)

Register

Anno		pagina	
1747		1	
"	1749	"	9
"	1750	"	10
"	1751	"	11
"	1752	"	14
"	1753	"	ibid:
"	1754	"	ibid:
"	1755	"	15
"	1756	"	19
"	1757	"	24
"	1758	"	26
"	1759	"	27
"	1760	"	29
"	1761	"	31
"	1762	"	41
"	1763	"	45
"	1764	"	49

Vervolg deses cronijks beschreeven door Dionisius Hupkens junior (pagina ongenummerd 1)

1765 (pagina ongenummerd 1)

1766 (pagina ongenummerd 2)

1769 (pagina ongenummerd 2)

1770 (pagina ongenummerd 3)

(p1) Cronijck of dagelijxe geschiedenis dewelke alhier binnen of ontrent Maestrigt geschied

sijn. In trouwigheid aengeteekent en opgeschreven door Urbanus Dionisius Hupkens, beginnende metten jaere 1747.

1747

Den 9 Januarij hebben twee Oostenrijxse officieren eenen Jood vermoort op hun camer agter t' vleeshuijs.

Den 2 februarij zijn de officiers levendig gera[d] braakt buijten de Boschpoorte.

In april hebben de borgers van Maastricht tot St. Pieter bij onse Lieve V[rouwe] Poorte een dijk moeten maeken.

Den 2 julij is de battailje tot Laeffelt geschied tussen de Franse en de Hollandse dewelke Hollandse deselve verlooren hebben.³⁴

(1748)³⁵

Kort relaes van het belegh der stad Maastricht³⁶

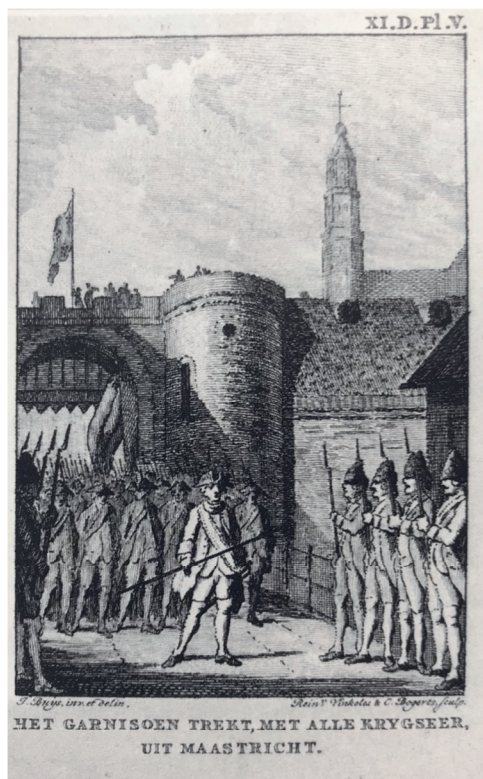
Den 9 april sloeg den vijand op de Smeermaes een schipsbrugge.

(p2) Den 10 wierden onse trouppes geordonneert van St. Pietersberg te retireeren (terugtrekken) en des snags in waepens te blijven.

Den 11 wierd de stad weersijds berent door de Franse en onse husaren brogten vijff krijgsgenvangene binnen.

Den 12 wierden onse schipbrug ontrent St. Pieter opgenomen en laeger geleijt.

Den 13 wierd den Hollandsen postillion (postdienst, bode) door de Franse aengehouden en terug gesonden.

p8: den 10 mei [1748] trock het Hollands guarnisoen uijt de stad met alle teeckens van eer. Kopergravure naar een tekening van Jacob Buys, in: J. Daenen, Th. Kraus en J. Notermans, *Thans bonst het grofgeschut ... De verovering en bezetting van Maastricht in 1748 (Vierkant Maastricht 35), Maastricht 2001, pag. VIII.*

Den 14 wiert de kerk en pastoors (lees: pastorie) benefens eenige andere huijsen te St. Pieter door gecommandeerde manschap van ons afgebroken.

Den 15 des morgens liet sig den vijand met eenige arbeijders ontrent Caberg sien maer wiert door het canon genootsaecht te wijken. Onse

34 Zie: J. Daenen, A. Jenniskens, M. Kellens, J. Mosmuller, J. Notermans en G. Roks, *De Slag van Lafelt om Maastricht (Vierkant Maastricht 28)* (Maastricht 1997).

35 Dit jaartal ontbreekt zowel in het register als in de tekst van het manuscript.

36 Zie: J. Daenen, Th. Kraus en J. Notermans, *Thans bonst het grofgeschut ... De verovering en bezetting van Maastricht in 1748 (Vierkant Maastricht 35)* (Maastricht 2001).

husaren maekten een Franse capitijen en een soldaet krijgsgevangen.

Den 16 maekte men preparatie van belegeringe om sig te defendeeren (verdedigen). En de heeren van de magistraet, in vier deputationen verdeelt, wierden op het stadhuijs eerst, en naderhand op 't gouvernement, alwaar sij van 24 tot 24 ure de wagt hielden. (p3) Ook begon den selfsten daege de burgers wagt voor de eerste reijse (keer) op te trecken. Aen 't nieuw stadhuijs³⁷ 54 man, 2 officiers, oud stadhuijs³⁸ 33 man, 1 officier, aan de oude Leure poort 33 man, 1 officier, aen 't hotel van Tillij 33 man, 1 officier, aen de gereformeerde Latijnse schollen 33 man, 1 officier, te Wijk 40 man, 1 officier, dus dagelijx 226 man en 7 officieers der borgers.

Den 17 waeren de Fransse voor de Bosch Poort. Des nags geschiede een groote uijtval van 1400 man hier uijt de stad dewelke den vijand verjaegt hadde. Een luitenant en 27 gemeene (soldaten) Franse krijgsgevangen gemaekt wierden, en van onse sijde een capteijn en een lieutenant [en] een gemeene genomen wierde.

Den 18 is een begin gemaekt van de uijtdeeling der vivres (levensmiddelen) als vlees, speck, rijst, tabacq, bier, brandewijn, botter etc. aen onse troupes.

Den 19 snags wierde verscheijde uijtvalen gedaen en twee krijgsgevangene binnen gebrogt sonder een man te verliesen.

Den 20 wierde alle batterien (stellingen) versterkt en een goede defensie gemaekt wiert.

(p4) Den 21 begonden de Franse deese stad te beschieten en te bombardeeren met ses batterijen die de stad en wallen seer beschadigden. Dese

dag wiert de Maesbrugge weersijds geblint met doek. Des nags wiert een uijtval gedaen.

Den 22 ontrent den avond wiert den vijand sodanig beantwoort dat sij uijt hun batterije vlugten.

Den 23 viel niets van belang voor, als onophoudelijk den vijand te beantwoorden.

Den 24 wiert den vijand een kruijtmagasijn in brand geschoten.

Den 25 wiert door 2 officiers en 30 vrijwilligers een uijtval gedaen de welke 24 Fransse schanskorven (omhulsels gevuld met bijvoorbeeld stenen en zand als tijdelijke versterking van fortificaties) binnen bragten.

Den 26 des nags sijn 2 uijtvalen gedaen onder de commando van de luitenants Collin van Damnits en Stadelman van Dortleben die de Franse tranchees (loopgraven) verruineert hadde en 50 schanskorven binnen bragten.

Den 27 wierd alwederom door een bombe een Frans kruijt magasin in brand geschoten.

(p5) Den 28 des nags is een uijtval gedaen door vier compagnie grenadiers, ses hondert gemeene, 69 vrijwilligers, 100 te paert en 50 husaren die des nags om 2 uren uijtvielen en den vijand uijt de tranchees verjaegden, 18 stukken cannon en eenige mortieren vernagelt wierden en 25 schanskorven binnen bragten.

Den 29 deede de Franse een attaque aen het bastion Le Roi, maer wiert door de wackkere manschappe tot hun voordeel vermeerstert.

Den 30 liet men van onse sijde een mijn springen die goed affect deede. Ook wederom aen de

37 Stadhuis op de Markt.

38 Dinghuis in de Grote Staat.

Maespoint een Franse kruijtkelder in brand geschoten.

Den 1 mej hadde den vijand haere werke in staet en wiert onse stad seer beschaedigt. De Franse versogten een ure stilstant om haere dooden te begraven die hun geaccordeert wiert van 5 uren tot 6 uren en dan wederom te beginnen.

Den 2 mej wierden twee attacques door de Franse op het bastion Le Roij gedaen en wierde door ons gurnisoen verjaegt en sodanig verslagen, dat sij stilstant van wapens versogde, hetwelk afgeslagen wiert en door wegh op (p6) malkanderen geschoten dat van weersijds veel manschap bleeven, waer door den vijand genootsaeckt wiert die bastion te verlaeten.

Den 3 mej tussen 3 en 4 uren wiert rapport gedaen om stilstand van wapens, om dat een Engels officier, met brieven van den Hertog van Cumberland, aen sijn Exell[en]tie d[e]h[ee]r Commandeur Baron van Aijlva geadresseert, dewelke binnen gelaeten wiert. Welke brieven behelste dat den vrede geslote wiert en gesloten was met uijtsonderinge nogtans dat de stad Maestrigt voorbehoudens de magt om met de begonne belegeringe voorts te beantwoorden waer, wiert een generaal-majoor Graeme afgesonden aen de Franse, om provisioneel een stilstand van wapens voor den tijd van 48 uren te versoecken, om nopens overgave van de stad over te schrijven aen den heere Prince van Oranje en de wijze hoe welke stilstand geaccordeert wiert.

(p7) Den 4 mej ontrent acht uren quam een Franssen tamboer met versoeck dat wedsijds twee officieeren mogte worden uijt en in gesonden worden, om toe te sien dat gedurende den stilstand niet gearbeijd wiert. Ingevolge dit versoeck quamen van de Franse binnen den Collonel Bulauw en Chateau de Benville, capiteijns onder het Regiment van Picardieu. En daar tegens uijt dese stad gecommiteert de capitijens

Gevan van Aremberg en Paravicini, den Marquis Losrios wierden afgesonden van onse sijde, nae het hooftquartier van den Marchal grave van Bathiani om, de nodige ordres voor de keijserlijke trouppes af te haelen.

Den 5 mej is den Marquis de Los Rios uijt het keijserlijk hooftquartier geretourneert, tegelijk medebrengeende eene tweede missive van sijn koninglijke hoogheijd waer bij in verpligtende termen versogt de heeren generaels, hooge officieren en laege benefens de gemeene uijt het gurnisoen uijt naeme van sijne koninglijke hoogheijd voor de wackere en manhaftige defencie deser stad te bedanken.

(p8) Den 6 mej ontrent de middag arriveerde den generael majoor Grave van Wied adresseerende dat den g[e]n[er]aal Majoor Graeme bij sijn[e] Hoo[gmogende] den Prince van Oranje te Breda aengekomen sijnde, den selven avond stond te retourneeren gelijk ook tusschen 4 en 5 uren aenquam en aen d[e]h[ee]r commandeur alhier een missive overgaff waer hij d[e]h[ee]r commandeur voor sijne wackere deffensie als gouverneur van dese stad verklaert wiert en tegelijk de nodige instructie aengaende de capitulatie.

Men reekent dat gedeurende de belegeringe 218 man gesneuveld en 539 gequets sijn waer van 85 in het hospitaal overleden sijn.

Den 10 mej trock het Hollands guarnisoen uijt de stad met alle teeckens van eer en den heer Commandeur wiert door den Franse Veltmarchal grave van Saxe tot teeken van getrouwigheid en manhaftige defensie gegeven twee stukken canon van 48 ponders, cogel 2 dito van 6 ponders en twee mortieren.

(p9) Den selven dito quamen de Franse possessie hier nemen onder het beleid en ordres van den marchel Löwendalh als gouverneur.

In dese maend hebben de Franse redoutes (vierhoekig verdedigingswerk van aarde) gemaekt van Hocht tot voorbij Eijgenbilsen.

Den 18 october is tot Aken den vrede geteekent door de ambassadeurs.

Den 25 dito is Lowendal naer Vrankerijk gekeert.

Den 13 november is in desselfs plaetse gekomen den L[uitenant] G[e]n[er]aal de Courten.

ANNO 1749

Den 3 februair zijn de Franssen uijt Maestrigt vertrokken en de Hollandsche wederom binnen gekomen onder de ordres van den L[uitenant] G[e]n[er]aal Lintman als Commandeur.

Den 26 meert is den G[e]n[er]aal Baron van Aijlva als gouverneur van Maestrigt binnen gekomen.

Den 13 mej is alhier vreugde vueren getoont over de publicatie der vrede.

Deese somer is er een nieuw Hollands regiment opgeworpen alhier bestaande in Franse natie met naeme Pepin du Caillija infanterie.

(p10) Den 20 julij is een ongeluk geschied bij den kruidtooren door het ontladen van eenige granaden die gesprongen zijn, waer door twee officiers en eenige canoniers gesprongen en verbrand zijn. Naderhand eenige canoniers gestorven.

In november is het portaal van het oude stadhuijs afgebroken en den ingang in de Joode Straet gemaekt. Als meede op den Maegdendries een nieuwe rijsschool getimmerd in plaetse van die door de Franse tot een Comediehuijs verandert is.

ANNO 1750

Den 3 februarij is de verjaerdag van d'evaquatie deser stad geviert.

p10: in november [1749] is het portaal van het oude stadhuijs afgebroken (bedoeld is de dingbank in de Grote Staat) van Maastricht. In de gevel links werd een jaartalsteen 1749 geplaatst. Aquarel uit ca. 1860 toegeschreven aan J. Lefebvre in: *Ach Lieve Tijd, Twintig eeuwen Maastricht*, Zwolle 1994, pag. 37.

Den 30 mej zijn de placquetten (Luikse munt) op vier stuijvers geset (gewaardeerd).

Den 19 Junij is de Prins Gavre gouverneur tot Name te Maestrigt aengekomen.

Den 28 is den Engelse admiraal Knouwels door gepasseert.

(p11) Den 13 junij (lees: juli?) sijn alwederom de placquette op drie ½ stuijvers geset.

Den 23 julij is het Casteel Grandra tusse Maestricht en Luijk door de blixem afgebrand.

Den 3 augustus is het dorp Rutten het selve overkomen.

Den 24 oktober is een Oostenrijkse veldmarschal van Neupergh te Maestricht gepasseert.

1751

Den 4 september is den Prince van Oranje onder het lossen van canon en luijden van alle de klokke, het gaurnisoen in waepens en andere plegtigheden, van de Brusselse Poorte tot aen het gouvernement geposteert binnen dese stad gearriveert tot bij d[e]h[ee]r gouverneur alwaer sijn hoogheijd den middag gegeten heeft en den selven daege vertrocke is naer Aken.

Den 4 oktober is den Prince van Oranje & Nassau wederom in Maestricht gearriveert (p12) onder het lossen van canon en luijden van alle de clocke en het gaurnisoen in waepens.

NB. De heeren van de magistraet die met coetsen en statien sijn hoogheijd buijten aen de barriere van de Wijkerpoorte opwagden, de pærden, coetziers knegte & waeren met oranje koekarde verciert, de heeren volgende sijn Hoogheijd nae tot aen de Spilstraet en reijden de wederom nae het stadhuijs waer van sij gekomen waeren. Ten selven occasie (gelegenheid) sag men meest alle de huijsen van de Wijkerpoort tot aen het gouvernement met groene meijers tackken van boomen etc. verciert tot teekenen van vreugde.

Den 5 oktober wiert sijn hoogheijd den Prince van Orange benefens den Prins van Wolfenbudel en verscheidene heeren van adel op het stadhuijs pragtig door de heeren van de ma-

p12: Den 5 oktober [1751] wiert sijn hoogheijd den Prince van Orange benefens den Prins van Wolfenbudel en verscheidene heeren van adel op het stadhuijs pragtig door de heeren van de magistraet op het middagmaal onthaelt alwaer sijn hoogheijd vertoefde tot ses uijren des avonds. *Ansichtkaart uitgave Nauta, Velsen (coll. auteur).*

gistraet op het middagmaal onthaelt alwaer sijn hoogheijd vertoefde tot ses uijren des avonds. Als wanneer men sag door de Mart rontom aen alle huijsen meest door de st[r]aeten (p13) teekenen van vreugde veuren. En het stadhuijs was van vooren seer heerlijk en cierlijk met hulst en wagtelergroen bemeijd met eenige Orange bomen verciert, als mede met duijssende potaveus (vuurkorven) oft ligten (kaarsen) beset.

Den 6 en 7 dito besag sijn hoogheijd deser stadsfortificaties.

Den 8 dito is sijn hoogheijd wederom vertrocken naer Luijk en met den Prins van Luijck den middag gegeten hebbende den selven daege nae Brussel en van Brussel op Antwerpen nae den Hage geretourneert.

Den 22 dito is sijn hoogheijd den heere Prince Willem Carel Hendrik Friso Prince van Oranje overleden, in den Haag.

Den 7 november heeft men alhier over voors-[chreven] sterf[ge]val in alle kloosters en kerken 3 maal s' daegs een uur lang de klokken hooren luiden, het geene ses weeken geduurt heeft. En was ten dier eijnde de indivise magistraat in den behoorlijke rouwe gecleet.

(p14) **1752**

Den 20 meert sijn de schellinge (Nederlandse munt) op 9 stuivers afgeset.

Den 16 augusti is Sijne D[oorluchtige] E[dele] den Prince van Luijk de Maes af gepasseert gaende nae Masijk.

1753

Den 3 julij heeft onsen gouverneur Aylva den eersten steen vastgemetselt op het Bastion van Sint Antonis Eijland met een silvere schup en silvere hamel (hamer). Verders is in jaer niet aen teekens weerdigh voorgevallen.

1754

17 mei heeft het ten halff 6 uren gehagelt met grote hagel als een noot en veel schaede aen de vrugten en huijsen veroorsaekt.

5 juni is een swaer onweer geweest en heeft brand veroorsaekt tot Veltwesent alwaer een huijs afgebrand is.

(p15) 28 juli hebben de schippers op de Maeze de gands getrocken (ganstrekken; folkloristisch spel) tot Sint Pieter tusschen twee scheepen, daer een prijs op stond van 20 g[u]l[den]s, alwaer met duijssende mensche waeren om het te zien.

1755

6 Januarij heeft het op Drie Koningen avond beginnen te vriesen dat op eene nagt de Maes toe was.

17 dito heeft d[e]h[ee]r secretaris Lenarts twee levendige wolven laeten doot bijten (lees: schieten) in den hoff van Dirks wijnkooper.

In februarij is veel sneeuw gevallen en heel lang blijven leggen. Ook de Maes twee weeken toegelegen heeft dat de mense lings en regt gelijk als een processie daer over wandelende.

26 dito heeft sigh de Maes opgebroken alwaer men sagh dat het eijs dik was 13 duijmen.

(p16) 29 Meert is tot Reeckheim een swaere brand geweest alwaer 22 huijsen benefens de kerk heeft te grond gebrand sijn, jae selfs de klok gesmolten in den toren, niet wetende waerdoor veroorsaekt als door een wever soo men seijdt, welk ik selfs hebbe gaen besien.

17 mej heeft alhier een vrouw genaemt Maria Elisabeth Godin haer man N. Maquo door een haet s'middags aen taefel met het mets in sijn hard gestoken dat hij dood ter aerde viel.

18 dito heeft men voors[chreven] vrouw in dentie genomen.

14 junij is M[aria] E[lisabeth] Godin op de mark op het schavot onthoofd en in een linnen sack haer lighaem en hoofd met steenen in gebonden en door stadsvilder op de peerde slee gesleept tot op de Maesbrugge aen de tweede erk van de Wijker sijde en aldaer in het water geworpen.

(p17) 17 dito s'avonds ten halff negen heeft een Walline van Cherat een kind dood gestoken ontrent van agt jaeren uijt een dolligheid op de Boxtstraet ontrent de P.P. (patres) Augustijnen.

September is ons gaurnisoen versterk met vier regimenten. Dus alhier 9 regimenten beneffens dragonders (infanteristen te paard), constabels (kanonniers) en mineurs (mijnenleggers)].

16, 17, 18, 19 en 20 Septemb[er] hebben de mineurs mejnen laeten springen buijten de Boschpoort en ter dier occasie wiert het gaurnisoen gedrelgeert op forme van attacke beleegeringe en onder het beleijt van onsen gouverneur Aijlva.

20 dito is een officier s'avons om 7 uren nae Eijdsden gegaen en door drie mannen geattaqueert geworden in den maeneschijn met grote stocken die hem op sijn hoofd geslagen hebben. Tot sijn defensie stack den eersten omver, de tweede hem toespringde stack die deur, waer op den derde lopen ging. (p18) terwijl dien officier gauw naer Eijdsden loopde en de schout beneffens manschap en nae die plaetse gegaen niet anders gevonden hebben als geweldig bloed, en het bloed naergegaen hebbende tot aen de maese niet wetende waer se gebleven sijn. En is sulx in de courant geset om alle, het sij shirurgijns of andere die versse gequetsde cureerde, aen de hand te brengen sullende voor eene preemie genieten van 20 rixdaelders.

Den 24 dito hebbende een jode gegeselt die eenig silvergoed gestolen hadde bij een officier Horion.

Op den 3 9^{br} [november] is op het Vrijthoff een prachtige eluminatie (feestverlichting) geweest tot eer van den geboorte dag van Prinsesse van Orange.

(p19) Op den 26 X^{br} [december] sijnde den 2de Kersdagh is alhier in deese stad beneffens Maseijk, Sittert, Aken, Luijk, Brusselt, Tongeren etc. een swaere trambleeringe of schuddinge der aerde s'nademidags ten halff vijff uren twee reijsen (keer) gewaer geworden.

Dito s'nags ten 12 uren een hardere waer van de mense ontwaekde en op de straet liepe van vrees om te vergaen. Tot halff een nog een wijngewaar geworden sijnde, door Gods genade geene schaede verweckt.

1756

Den 4 januarij vernam men alhier van Tionville als mede van de groote koopstad Lissabon welke door de aerdbvinge tot puijnhopen waeren gestelt geworden en met alle haere goederen beneffens duijssenden siele in de asse gesmoort laegen.

Deese winter is geen vrost geweest en 11 jan[ua]rij sag men all jonge muschen jae selfs bloemen op de bomen.

(p20) Den 18 feb[ruari], sijnde beede dagh (nationale biddag), smorgens 10 minute naer acht uren, quam onverwachts een heevige aertbevinge, dat de geheele stad niet anders meende als nae een eeuwigheid te smoren, waer door veel harte onstelt wierden, eenige minute duurde met harde daveringe der fundamenten der hujsen, soo dat menigvuldige schoornsteen afgevallen en menige hujsen beschadigt wierden, tot stilstand quam tot 5 minute voor het halff tien uren. Daer op volgende wederom beroeringe der aerde, niet anders meenende als dien dag weggeruckt en soo voor Gods oordeel te moeten verschijnen.

p19: den 4 januarij [1756] vernam men alhier [] van de groote koopstad Lissabon welke door de aerdbevinge tot puinhopen waeren gestelt geworden. Aardbeving Lissabon, 1 november 1755. De aardbeving kostte aan 30-40.000 mensen het leven (Wikimedia Commons)

Den 19 dito quart voor ses uijren s'morgen wederom herhaeling van deselve.

Den 20 dito ten klokke slag van vier uren s'morgens, nog op onse legersteede rustende, wederom een vreeselijke aerbevinge en schuddinge onser huijsen ont waer worden. Groote oproerte bij de mensche brogt. Dese dag des nademiddag ten 3 uren wederom eenige schuddinge gevoelt.

(p21) Den 1^e meert hebben wij s'nags ten 2 uren wederom een vreeselijke schuddinge gevoelt, nae een wijnigh geleden wederom herhaelt wierd. Men segt dat de aerde tot heden niet stil gestaan soude hebben.

Den 7 dito werom des snags ten quart bij twee uren een aerdbevinge ondervoelt.

Den 13 dito ten quart naer twee uren in de nagt herhaelde Godt wederom sijn oordeel van aertbevinge.

Den 14 dito ten 11 uren s'nags een trambleeringe (beving) die niet soe sterck was, maer lang duurde.

Den 18 dito des middag om quart voor 12 uren herhaelde wederom de beevinge.

Den 2 april herhaelde alweer die droeffige aerbevinge ten quart voor ses uren in den morgenstond.

De volgende nacht den 3 dito een wijnigh voor 3 uren een kleene bevinge off schuddinge der aerde sig bespeurde, waer door men ontwaecte.

(p22) Den 3 junij s'nags ten slag voor 1 uur deede de fundamenten haere vreeselijke voorige beweginge de aerde haere schudde en trambleeringe. Dus niets anders ons verbeelde en ook voorstelde als nae een eeuwigheid door dit onverwagts oordeel geroepen en weggeruckt te worden.

Den 28 dito ten 2 uren middernagt, de menschen hunne bedroefde hoofde in ruste laegen, Gods vinger echter om onser aller sonden wille, wederom ontwaecte, dat wij hem dog in de reede van sijn oordeel viele mogte, en hem om genaede en geen regt bidden, maer ons ijdel en dertelharte dat aen de werelt gelegd en geankert is mogte losbreeken, was het eenigste middel, ofte soude het weesen, dat wij nog in leven mochte blijven nadien ons de stad Lissabon het voorbeeld getoont heeft van vergangenisse, waer soo veel millioenen (p23), duijssenden van ziele soo onverwachs ten oordeele hebben moeten verschijnen, kinders van hunne ouders, vrouwe en mannen van hun eijgen personen, en van goederen beroofd (:die nog over gebleven sijn:) sijn geworden. Voor ons anders nu niet overigh, als God te dancken met een oprecht betreurd harte, dat wij nog sijn die geene die wij sijn, daer wij het selve weerdig waeren, maer door Gods langmoedigheijt, goedertierentheid en verdraagsaemheijt, maer gewaerschoomt sijn onser aller bekeeringe die Gods in alle mensche bewense.

Den 29 dito heeft een oude vrouw snags uijt haer bedde in den Eecker aen de Steene brug sig vrijwilliglijk verdronken.

Den 19^{ber} [november] herhaelde s'nags sig wederom een schudde en trampleeringe der aerden.

(p24) Soo dat ik dit jaer door de droeffige tijds omstandigheden mij weijnigh gelegd hebbe om dit aentekening der waere geschiedenis met eenige nieuwigheeden die in deese stad gebeurt sijn te vervullen.

1757

Den 6 meert sijn 33 keijserlijke pontongs schepen de Maes alhier gepasseert.

Den 8 dito is een pragtigh vuijrwerk voor de Comedie plaets in een Brouwers hoff ter eere van den jongen prins van Orange affgestooken.

Den 9 dito was hier een geroep dat seekeren moordenaer getragt had den koning van Vrankerijk dood te steeken welk bewaerheijt is met een doodelijke wonde.

Den 27 dito sijn eenige Franssen schepen de Maese gepasseert.

(p25) Gedurende deese somer en geheel jaer sijn van allerleij Franssen hier gepasseert langs de Brusselse poort, differente soo cavallerije als infanterije, wegens den tans oorlogtijd die gevoert word tussen den Koning van Pruijssen en de Keijserin van Ongarien, welke mogentheijden wij nuterael sijn, dus mijn vernufts gedagt hebbe met die nieuwigheeden te boeken onnodig. Wijder geene aenmerken waerdig gevallen in het jaer aengeteekent ofte voorgevallen sijn.

1758

Geduijrende de maend januarii heeft men binnen deese stad een comeet sterr gesien, staende aent weste, gemeenlijk ten seven uren des avonds en blijvende tot 12 uur des nagts.

Dit voorjaar hebben de Franse met hun leger deese stad gepasseert treckende naer Duijtsland.

Den 2 junij is een dieff gehangen, met naeme Gerrit Hanssen, hebbende vrouw en drie kinderen oud 24 jaar gebortigh van Uijpen.

Den 10 dito ontrent een quart voor voor (sic!) 12 uren des middags is er soo een vreeselijk donder weer in de lugt geregent. Edog (:Gode sij dank:) geen ongeluk geschiet als een peert dood geslagen ende de man daer op sittende door de donder, welke geen letsel hadde als een swarten arm. Sijnde een boer van buijten. Men segt dat hij drie dagen daer naer gestorven is, welk ik niet seker weet.

(p27) Den 11 aug[us]tij 10 minute voor twaalf uren s'morgens was het een heeffevighe schud-dinge des aardbodems.

Tussen den 31 aug[ust]y en 1 sept[ember] een quart naar twaelff ure s'nachts wiert er een vreeselijke aardbevinge gevoelt, niet anders denken de als soo nae een eewigheijd te verhuysen.

1759

Den 12^e januarij is Haar Hoogheijd de prinsesse van Oranje gestorven in den Haag.

Den 20 Januarij is Jan van Raaij, wegens begaane dieffstalle, alhier op den Mart voor 't stadhuijs aen de galge geknoopt.

Den 25 dito hebben alle de klokken deser stad drie reysen, als s'morgens van seven tot agt, s'middags van twaelff tot een en s'avonds van seven tot agt uijren, geluid over de dood van haar Hoogheijd de Prinsesse van Oragne, sulx tot den 7 febrj.

(p28) Den 7de febrj hebben de clocke gelijk voor, edog maar een halff uijr drie reysen s'daags gelijkt, te weten s'morgens van 7 tot 7½, s'middags van 12 tot 12½ uur en s'avonds van 7 tot 7½ uren.

(p29) 1760

Den 17 jan[ua]rij een minut voor het quart nae twaelff uren in den middag wiert een aerdbeving gevoelt.

Den 19 dito naddemiddags ten halff drie insgelijx eene schuddinge.

Den 20 om agt uren eene cleene schuddinge, welke om twee minute nae thien uren soo vreeselijk sig hervatte en soo donker was dat men meende dat de huijsen hadden in gevallen. Edog geen schade veroorsaekt dan eenige schorsteen doen affvallen. Men wilt dat deese aarbevinge sterker geweest is dan op den 18 feb[ruari] 1756 welke menigvuldige beroertens soo in de stad als omleggende plaetse gebrogt heeft. Des morgens om ses uren wederom, edog een mindere aerbevinge. Ten halff acht uren

wederom. Den selven dag ten halff twaelff om de middag wederom. Ten halff twee nademiddag alweer.

Den 22 dito s'nags om een uur insgelijx. (p30)
Om halff twee eene ligtere aardbevinge idem.

Den 26 s'avonds ten elff uren.

Den 29 om acht uren s'avons. Als ook om halff negen vervolgende wederom eene schuddinge.

Den 5 meert is een pragtig vuurwerk affgestooten, beneffens eene illustre bal gehouden op de Comedie, over en ter eere van den Vorst Wijlborgh sijn Huwelijc dien dag doende in den Haag met haar Hoogheijt de Prinsesse Carolina dogter, van sijne Hoogheijt den Prins van Orange Wilhelm Carel Hendrik Friso.

Den 10 meert s'avonds quart naar vijff uijren is het aardbevinge geweest.

Den 20 meert heeft men wederom een aerdbeving gevoelt.

Den 16 julij vijff differente schuddinge gehad.

(p31) 1761

Geduijrende de maanden april en mej sij bij continuatie differente Franssen regimenten voorbij de stad gepasseerd treckende naar Duijtsland.

In den maand september is het Frans konings huijs, bestaande uijt de Koninglijke Gend'armes, die seer kostbaar en aansienelijk gekleedt waren, komende uit de armee van Duijtsland, wederom naar Vrankerijk geretourneert, passeerende hier op de Smeermaase.

Op het eijnde van dit jaar is wederom de sterfte onder het rundvee binnen deese stad begonnen. Edoch gode zij dank spoedig opgehouden en gecesseerd.

p32: *immediatelijk ontdekt dat het kruidmagaijn aan den Calvarie bergh tussen de Tongerse en Brusselse poort, ontrent de Comedie, in de lugt gevlogen en gesprongen was (Rijksmuseum)*

Den 21 X^{ber} [december] een ongehoord geval geschiedende. Alsoo des nags, precijs ten quart voor halff twee uijrens, een sterken schok vergeselt met een schuddinge off trembleeringe des aarde bespeurt wierd, in soo verre dat de heele stad in oproer was, met die suppositie, dat sulx een heevife en vreselijke aardbevinge veroorzaakt hadde, even eens off de stad soude t'onderste (p32) boven gekeerd worden. Egter, immediatelijk ontdekt dat het kruidmagaijn aan den Calvarie bergh tussen de Tongerse en Brusselse poort, ontrent de Comedie, in de lugt gevlogen en gesprongen was, soo dat het aldaar deernisweerdig gelegen leijde, als zijnde 20 a 22 zielen naar een eeuwigheid daer door gesonden, en wel voornamentlijk Haare Doorlugtige Hoogheijd de Princesse van Hessen Philipsdal, in hoogen ouderdom sijnde, de jonge Baronesse Zelis, oud 23 jaaren, haare camenier, twee meijden en knecht (: sijnde haare coetsier, beneffens de paarden, nog levendig door spoedige hulpe uijtgegraven onder de pijnhopen :) alle met

hunne huijsen in de lugt gevlogen en op hun gevallen. En den 22 dito uijtgegraven en dood bevonden haare Doorlugtige Hoogheijd beneffens de vreule Zelis, en den 23 de domestiquen, beneffens 12 man, die mede in de lugt gesprongen waren, de wagt hebbende boven t' magazijn op d' wal, die mede het dood lot is toegefallen [p33] en in de lugt gesprongen, waar van geen leevende ziel is overgebleven, wijlens alles op een jammerlijke, erbarmelijke, elendige en bedroeffde wijze, sulx van een ijder wierd aengesien en betreurt, alsoo de stukken der menschen, soo hoofden, armen en beenen op de straat en Commel verspreijt lagen. Hebbende mede eene onbeschrijfbaare menigte van huijsen, vensters, deuren etc. grotelijx beschadigt, soo daer ontrent, als de Tongerse en Brusselse straat, waar onder het huijs der gemelde Vreule Zelis, geheel en al is omverre gevlogen, en het halff huijs van de Princesse Philipsdal. En soude bij nae de heele Tongerse en Brusselse Straat in de lugt gegaan sijn, ten waare de hooge Batterij aen de Comedie sulx niet hadde afgeweert, en vervolgens den slag buijten naar het veld invloogh, het geene de stad heeft gesoulageert (ontlast), soo dat dit ongelukkigh toneel elendig was om aen te sien. Zijnde dit alles geschied door eenen seekeren Abraham van Sisteren, gebortigh in de Graaff, (p34) wonende alhier op de Brusselse straat doende negotie in polver, loot etc., dienende als canonier onder de artellerij, den welken het magazijn heeft zoeken te besteelen, hebbende daer toe de nodige instrumenten gehad en met de schildwagt, staende voor de deure des magazijns s'nagts gecolludeerd (samengespannen), welk magazijn reets geopent, en op een bierkars een vragt met tone polver nae het huijs van dien Abraham van Sisteren gevaren en vertransporteert. En wederom een vragt willende doen, het magazijn gesprongen is, en den selven Abraham, gelijk sijne colludeerende adhaerenten (samenzweerders), in alle stukken en brocken geslagen. Men kan niet weeten hoe sulx is aengegaen: oorsaeke nimand is overgebleven. Men supposeerd:

p ongenummerd 2: in den maand september heeft sig een comeet starre vertoont. Contemporaine afbeelding van de komeet die in 1769 was te zien. Tekening van Aert Schouman, Amsterdam 1769 (Stadsarchief Amsterdam)

mogelijk door sijne onagtsaamheid met het ligt.³⁹

Ter deeser oorsaeke is er door een onbekent liefhebber der digtkunde, dit volgende vers gemaakt.⁴⁰

*Terwijl sekerlijk de nagt op allerhande dieren,
verspreijt haar droevigh kleet op velde en rivieren.
En dat haar swarte kus bedeckt het gansche veld,
en dat sig mensch en vee tot rusten had gesteld.
Doen beefde onse Stad, doen dreunde al de
velden,*

*al die in 't slapen was ontwaekde en ontstelde.
Uijt reden van een stoot, en van een harde slagh,
soo vinnigh als men ooit zijn leven horen mag
(p35).*

*Juijst onder desen slagh heeft men een vlam
vernomen,
die onder uijt de aard: off wolke was gekomen.
So dat een ijder die, dit alles had gehoord,
was tot der dood verschrikt, ja tot de ziel gestoord.
Den eene was verbaast, den anderen verwonderd,
den eene beeld sig in, als dat het had gedonderd.
De meeste van t' volk, dat beelt sig in voor vast,
als, dat het sekerlijk: een aardbevinge was.*

39 Voor het relaas van deze gebeurtenis zie: N., Verhaal van het springen van het kruitmagazijn te Maastricht 1761, in: *De Maasgouw* jrg. 11 (1889) 174.

40 Dit gedicht met een korte beschrijving van het voorval was (ook) in handschrift in het bezit van notaris Dumoulin te Maastricht. Het werd met kleine tekstuele afwijkingen gepubliceerd in *De Maasgouw* jrg. 2 (1880) 347-348.

De deuren uijt het slot, veel vensters, heele glaese,
die vielen op de straet, denk wat een schrikkelijk
raese.

Dat dit veroorsaekt heeft, met sulck een ongeval,
gelijk een ijder een, nog verder hooren sal.

Dus bleeff men in de schrik, dus bleeff men in
sorgen,
tot dat Aurora selfs, ons wens den goeden
morgen.

En dat sij met haer strael, deed scheijding van de
nagt,

waar naer dat hert en ziel: langwijllig had gewagt.
Want siet: de nagt heeft, bij haer een droevige
kommer,
en leijd men dan in slaap, en in een vaste
slommer.

En word men dan ontwaakt: door schrik uijt sijn
rust,
men is meer verbaest, en tot den slaap geen lust.
Maar waarom lang gewagt! Maer waarom lange
reeden!

En waarom liever niet flux aen de saek getreeden.
En wat de oorsaek was, waarom men was betreurt,
warom men was verschrikt, wat daer is gebeurt.
Wel aen ik ben berijdt om uw al sulx te seggen,
naar mate van mijn geest, in versen daar te
leggen.

Haer oirspronck en ook haer droevig ongeval,
soe goet als mij den geest ook immers geve sal.
Daalt af dan sanggodin vermeerderd hier mijn
kragten,

blaas in mijn swak vernuff, het staet op u te
wagten.

Verwakkert tans den geest en voert mij met de
pen,
die sonder deesen gunst der nimphen niets en
ben.

Eer dat de gulde son haer soete straele wende,
eer dat daer eenig mens, op eenig onheil denkte.
En dat men nog altoos, voorseeker naer den schijn
op aardbeeving dogh, en anders niet te sijn.

(p36) Een droevige roep vloeyt uijt van veele
tongen,

(:seijt:) dat het kruijdhuijs, aen de Commel is
gesprongen.

En dat het daer bedroeff, elendig en naar uijtsiet,
van al het geene wat daer al verder is geschiet.

Ach! Pen houd liever op, wilt niet verder

schrijven,

van so een droevig toneel, laet het liever blijven.

Want dat is seekerlijk, een droevigh ongeluk,
dat wel misschien, veel mensen heeft weggeruk.

Ach! Jae eijlaas: ach jae, het is niet min daer
sonder,

princes van Philipsdal, die leijd en mee daer
onder.

Ook midden in haer rust. O droevigh sterffgevall,
maer sij is niet alleen, gelijk men horen sal.

Gij jonge baronness de Zelis hooggebooren,

gij legt hier in u rust, gij sijt bij nae verlooren.

U huijs dat staet niet meer. Men u bijna niet vind,
met u kamenier en meestal u huijsgesind.

Treed verder swakke pen, en laet ons verder
horen,

of geen ongeluk meer nog verder leijt te verholen.

En off deese dierbaere twee alleenig door den
slagh,

zijn in haer soete rust, so droevig omgebragh.

Ach jae daer sijnder nog, ik meen nog elff

soldaten,

die boven op den wal stil in haer wagthuijs
saeten.

Die wierden teenenmael, so droeviglijk vernield,
jae op een ogenblik haer lighaemen ontzield.

Den dagh kwam verder aen, daer ging men
ondersoeken,

daer vond men op de straet, een arm in de
hoeken.

Daar vond men weer een voet, daer leijd een
hand,

daer leijd een onderlijff, daer leijd een ingewand.

Men drong al verder aen tot dat men was
gecomen

tot aen Kalvarij=berg, daer wierd den wegh
ontnomen.

Uijt reden dat men daer soldaeten had gesett
op dat den overloop der menschen wierd belett.

Daer bleeff het volk staen verstijfft gelijk de
keijen,

vol schrik en even wel niet magtig om te schreijen.

Niet magtig om een woord te brengen uijt den
mond
en egter door het leet tot in de ziel gewond.
(p37) O droevigh ongeluk gij agtien arme zielen
die onder deesen slaghe de dood te proijen vielen.
Gij die onnosel rust, denk op geen ongelux vlag,
word op soo een ogenblik, soo droevig omgebrag.
Stort traenen die het hoort, ach wilt 't regt
betreuren
van so een ongeluk, het hart bij nae moest
scheuren.
Een haastigh sterffgeval bedenkt dat waare Cris,
dat sulx voor de ziele niet altoos heijlsamen is.
Nu onder aldien druk en onder al het klaegen,
so ging men neerstig heen, de saeke onder-
vraegen.
En wat de oorsaek is van so een droevig ongeval,
en wat het heeft gedaen, het springen van de wal.
Wel hoe is Neerlands volk in oorlog dus gekomen,
en is op eene nagt de soete rust genomen.
Is het een spion die het heeft in brand gedaen,
en dat hij bij der nagt weer stil is weggegaen.
Off is het dan misschien door felle donderslagen
en dat een blixem strael daer binnen is geslagen.
Dewijl het daer van wel kan raeken in den brand,
dan is 't bedroeff genoeg: maer t is des heeren
hand.
Misschien heeft een soldaet daer dig bij staen te
rooken
en dat daer van een vonk het wel heeft
aengestookten.
Wel jae het kan wel sijn van d'een off andere saak,
men weet wel dat het kruijd ligt aen t' brande
raak.
Heel anders hier gestelt, ach hoe sal ik het
schrijven.
Ik leg mijn pen daer neer en laet 't liever blijven.
De oorsaeke van 't stuk te brengen aen den dagh,
O: het is iets gruwelijx: men had 't noijt gedagh.
Flux: weder aen het werk, het dient te sijn
geschreven.
Ik schrik nog in mijn selfs, en al mijn leeden
beeven.
Maar hoe het diend geseijde, het is jae openbaar.
En waerom soude ik niet gaen segge wie 't waar.

Een seeker canonier, door list en schelmse
streeken,
die wist bij nagh in t' magasijn te breeken.
Den schildwach heeft hij met een stuk geld
omgekoch,
soo dat hij niets vreest, en had een vrij verloff.
(p38) Daar nam hij soo veel kruijt en dat met
100 ponden,
veel heeft hij hier verkogt en veel naer Luijk
gesonden.
Bragt voor op dat hij niet wierd op de daad gevat
seijde: dat hij t' had gekogt, en van de Fransse hat.
Den selven schelm wierd geloofd, God weet hoe
lange tijden,
dat hij dit heeft gedaen, en soo sijn teugel lijden.
Want hij bij alle man, als eerlijk wierd verdagt,
wie had dat ooit geloofft en ook so verr gedagt.
Het quaad doen heeft een tijd, al deurt het veele
jaren,
het sal dogh event wel, het sal sig openbaeren.
Al wat men qualijk wint, dat is maer eenmael goet,
maar 't is een eeuwig leet, en regter in 't gemoet.
Soo was het ook gestelt, ontrent dese schelm sijn
streeken,
siet wat het quaad niet doet, het gaet sigselfs
wreken.
Gelijk men horen sal, van soo een vuyl bestaen,
en hoe dat sig heeft ontdekt, en verder is geegaen.
Hij is dan op die nagt, alweder aen het steelen,
sijn vrouw (:gelijk men segt:) ging dapper aen 't
krakeele,
Sij noemd het vuyl bedrog, dat niet en diend
gedaen,
en dat t' gruwelijk was, en niet en kan bestaen.
Daer was geen seggen aen, veel meer sijn vrouw
dreijgde
als sij niet stil en sweeg, en niets daer tegen seijde.
Het booswigt nam 't mes, en seijde ik steek u dood,
soo gij 't aen ijmand segh, want voor mij en is
geen node.
Dus was hij uijtgegaen, tot dat hij was gekomen
tot aen 't magasijn, en heeft een wagen
megenomen.
Sagh: dat de kans was claer, en alles wel bevont,
en nam daer so veel kruijt, tot negenhondert pont.

Hij voerde dat naer sijn huijs, sijn vrouw alweer
daer tegen.
Het booswigh was verhart, sij kon hem niet
beweegen.
Hij weer ten huijsen uijt, en liet de vrouw in druk
om dat sij was bevreest, de uijtkomst van 't stuk.
Quartier voor halff twee daer hoort de vrouw t'
raesen,
Sij hoort een harden slag, het klinken van de
glaasen,
(p39) denkt wat een koude schrik, dat bij de vrou
ontstond,
wanneer sij dit vernam, en het beven van den
grond.
Zij in haer grootste schrik. Sij ging het openbaeren
al naer den auditeur, segh hoe de saeken waeren.
Seijt: hoe dat alles was, sij niets verswijgen kan.
Seijt: dat het was geweest haer eigen man.
Daer ging men naer 't huijs de saeke ondersoeken,
daer ging men naerstig heen doorsnuffelen alle
hoeken.
Daer vond men hoe het was, de negen tonne kruijt,
die hij gestolen had, daer komt nu alles uijt.
Het booswigt dat mischien door
onvoorsigtigheden,
quam in het magazijn, en bragt een spitligt mede,
off wel een ander ligt mischien, een gaudieff ding,
wanneer hij steelen wil, eerst aen t' branden ging.
Een vonk die is genoegh: die kan dit alles maeken,
wanneer hij ging voorbij; en in den brand deed
raeken.
En hij is door de vlam, en door den harden slag,
tot stukken van sijn lijff, naer waerde omgebracht.
O vreeselijk gemoet, selfs innigh onbewoogen,
wat beer heeft u geteeld, wat tijger uijtgespogen,
wat adder opgevoed, wat draak gaf u de borst,
die niet als gift blies, en niet als bloet dorst.
Gij hebt Herodes hert, vervloekde Neroos handen,
Herodes in den moort, en Nero in het branden.
Deijn weerga noijt gehoort, noijt in coningrijken,
die so een gauwdieff is, om te vergelijken.
Moort: branden van u daad, gij vuijlste aller
schroeve.
O, monster van de nagt, en schuijm van alle
boeven.

Mijn ledigen tiran, gij die een landsknecht sijt,
verbreekt op sulke wijs, eed en trouwigheid.
Vervloekde slange tong, gij die men toebetrouwde,
gij noijt vergeten dieff, men u voor eerlijk houde.
(p40) Bij hooge en bij laege, daer wierd gij
aengesien,
wat gij maer vraegen ging, dat moest also
geschien.
Al stond nog onse stad, veel honderd duisend
eeuwen,
men sal dog nogh altoos, op dijne wreetheid
schreeuwen.
Vervloek deijn bedrieff, vervloek deijne daad,
O: noijt vergeeten hond, voor u eeuwige haat.
U quad doen heeft mischien, u conne soet
vermaek,
maer nu moet gij dit al voor eeuwig bitter
smaken.
De sonde heeft alleen maar schijn van lose vreugt,
edog geen volcomen heijl als in de ware deugt.
Had 'k nu meerder stoff, 'k soude verder
schrijven,
maer iets dat dwingt mij selfs, dat 'k het so laet
blijven.
Uijt reden, dat daer niet, geen straff is opgedaen,
darom houd op mijn pen, en laet de rest maar
staan.

-Eijnde-

Wijders waeren de stukken en brocken der
daders (:soo men supposeerde:) bij elkande-
ren versameld en deselve als gevangen op de
Pieterspoorte gebragt, deselve in een kist ge-
legt onder vermenging van peper en sout om
deselve soo veel mogelijk voor 't verderff en ver-
rottinge te bevrijden. Men verbeelde sig, en een
ijder was in die vaste verbeelding dat deselve
bij sententie in forma soude geexecuteerd wor-
den. Dog naderhand is die kist met die stukken
en brocken bujten de Pieterspoort in de wer-
ken op eenen avond begraven geworden en sij-
ne huijsvrouw en kinderen stil de stad moeste
ruijmen.

(p41) **1762**

Met het begin deses jaers quam alnog ontrent
het geval van het cruijdmagasijn dit volgend
digt ten voorschijn.

*Hoort vrinden, hoort dog eens wat ik uw sal
verkonden.*

*Het geen eenparig komt uijt meer als duizend
monden.*

*Waer door de stad Maestrigt, in t' holste van den
nagt,*

was seer beroert geweest en in allarm gebragt.

*Terwijl het magtig kruijt gans Maestrigt deede
beeven,*

een ijder die het hoorde vreesde voor sijn leeven.

*Het was niet slegs een vat, maer t' was een
magasijn,*

*dat berst met kragt van een en maekt een groot
ruwijn.*

*Men hoort het magtig kruijt, met soo veel fortie
kraken,*

*dat hier door t meeste volk der stad quam op te
waeken.*

*Verbaast en seer verschrikt, door soo een swaer
gedommel,*

*totdat men strax vernam, dat het quam van de
Commel.*

*Alwaer het pulvervuij, den wal sloeg van een
ander,*

en 't huijs van de princes en Celis van malkander.

(p42) *Die storten over hoop, bedeckte veele leijken,
daer onder de princes en Celis vreule lijken.*

*Nogtans sloeg het geweld, met de aldergrootste
kragt,*

het meeste veldwaarts uijt, en storten in de gragt.

*Soo dat de grootste fors, maer bujten sig
vertoonden,*

*en daar door deese stad, nog merkelyk
verschoonden.*

*De plaats alwaer de vest, en wal te vooren stond,
was nu een woeste kuijl, en een seer diepe grond.*

*Dit was een nar gesigt, en droevig aen te
schouwen.*

*O! Wat een groot verlies, en wat een swaeren slag.
Soo dat alhier geen mens, oijt dier gelijs meer sag.*

Het wagthuijs met de wagt, vloogh mede in de lugt.

Daer van nauwelijx: een eenig man ontvlugt.

Het pulver is te woest en kent geen hoge staeten.

*Al wie maer was ontrent, die moest sijn leven
laeten.*

De rijxste die der sijn, baat hier geen gelt off goet.

Soo datse jammerlijs, ook smoorden in haer bloet.

*Den edelen gouverneur, en die haer pligt
betrachten,*

die quamen door dit werk in veerlerleij gedagten.

*En seijden door wie dog, mag comen deser wan
order.*

*Een wie mag heden sijn, ons slaep en rust
verstorder.*

*Den goeverneur gewent, op alle ding te letten,
die deed aanstons met volk, de wal en bres
besetten.*

*En dit veroorsaekde strax, een wonder groot
ramoer.*

En 't meeste volk der stad, dat quam in rep en roer.

Nog kon men op verraad off diergelijx niet denken.

Wijl geen nabuijrig vorst ons vrede sogt te krenken.

Maar niemand with als nog hoe dat 't was gegaen.

*En door wien dat het kruijt mogt sijn gestooken
aen.*

En dit bleef in bedenk tot aen den vroegen morgen.

*Wanneer daer wierd ontdeekt, wat dus lang bleeff
verborgen.*

*Terwijl het opperhoofd, als doen wierd onderrigt,
door wiens toeleg en doen, dit onheijl was gesticht.*

(p43) *Sijn naam was Abraham van Zisteren
geheeten,*

*niet waerd te sijn genoemd, waer wel te sijn
vergeeten.*

*Terwijl dog deese naam, soo walgelyk staet ten
toon,*

*dat onse Maesstroom die dag nooit sal maeken
schoon.*

*Hoe heeft dog Abraham sijn naem so gaen
bevlecken,*

*soo dat sijn snood bedrieff den afgront niet kan
decken.*

Hij was van sijn amptloij een Hollands cannonier.

*Maer maekt sig door die daad gelijs een
monsterdier.*

*Soo gaet het als de mens sigh niet laet onderwijsen.
Dan word sijn naem in t' kort tot affschuw en
affgrijsen.*

*Van Sistersen die is, seer vuilj bemorst en snoodt.
Terwijl om sijnen t' wil soo veele sijn gedoodt.
Door sijn toeleg dog is het pulvervuirj ontstookten,
waer door soo menigh huijs en kerken sijn
verbrooken.*

*Soo dat nu menig mensch dit onheijl nog beklaegt,
waervan dat Abraham alleen de schande draegt.*

*De deuren ver van daer die sprongen uijt de
slooten,*

*en wierden door t' gewelt seer schielijk opgestoten.
De huijsen rontom heen, een ijder vrij geloofst,
wierden in een moment van vensteren beroofdt.*

*Den gouverneur off schoon, ook ver van daer
gelegen,*

die voelden dit gewelt en daveringe wel te deegen.

*Soo dat van t' ongeluk ook niet mogt komen vrij,
terwijl de vensters ook verbrooken aen sijn zij.*

*Den generaal Lindman, door deese swaere
slaagen,*

die was nog nader bij en meerder te beklaegen.

*Terwijl aen dat vertreck, waer in hij was gehuijst,
de vensters altemael tot flenters sijn vergruijst.*

Dit is een kleene schets, van ongeluk gegeven,

*Ach! Was het niet gebeurt, ik had het niet
geschreven.*

*Ik wens dat in 't vervolg, soo 'n onheijl noijt
gebeurt.*

*En om soo een quaden pas geen mens meer en
treurt.*

*En dat God nu voortaan de stad dog mag
beschermen,*

en over t' arme volk sig goedelijk erbermen.

*(p44) Terwijl het is vergeefs al wat den krijgsman
maekt,*

als God niet even selfs, het land en stad bewaakt.

*Den dader onder dies en twee die met hem waeren,
sijn door haer los bestaen ook mede slegt gevaren.*

*Want als door haer bedrieff het pulver vloog in
brant,*

*soo sloeg het haer van een, men vont tot haerer
schand,*

*alhier leggen een hoofd, en ginder armen en
been,*

*verbrijsselt altemael, door so veel hout en steenen.
Ja in so verr het kruijst, dit bosc rot verslont,
dat men het meeste deel van haer niet eens en vont.*

*Den krijgsraad onderwijst, heeft het besluit
genomen,*

*dat men 't veragtsste volk aenstonds sou laten
komen*

*en brengen t' overschot, maer naer de Pieterspoort
alwaar in korten tijd, haer vonnis wierd gehoort.*

*Dat mense door dit volk, gelijk de vuile krenge,
maer aen een slegte plaets aenstons sou laete
brengen*

*en smijten t' in een kuijl gelijk een stinkend aas,
op dat haer eijnde zij gelijk ook van een dwaas.*

(p45) Den 31 julij heeft men ten quart naer een
uijr eene vreeselijke aardbevinge alhier ende
omleggende plaetse gevoelt. S'nagts ¼ voor 12
uijren wederom.

Den 28 X^{ber} [december] heeft het so sterk begin-
nen te vriesen dat op eene nagt onse revier de
Maes toe was, en heeft genoegsaem den heelen
maend januarij 1763 toegelegen, soo dat met
menigte menschen, karren en peerden van Wijk
door 't waterpoortje et sic vice versa dagelijks
over het ijs passeerde welken wegh daer orden-
telijk gebaend was. Men seijde dat dese winter so
koud was als anno 1709 en 1740.

1763

Den 5 jan[ua]rij heeft sig alhier de Mase toege-
legt dat men over 't ijs tot Luijck konde komen
ende 28 feb[ruari] is deselve opgebroken.

Den 22 februarij hebben alle de klokke deser
stad over de dood van Jean Theodoor Prins van
Luijk van elff to halff twaalf uijren s'morgens,
van halff drie tot drie uijrens, van halff vijf tot
vijff uijren, en 23 dito van half seven tot seven
uijren, van halff 10 tot 10 uijren en van 12 tot
halff een uijr geluijt, wanneer onse magistraet
voor, vervolgt met alle bediendens en notable
deser stad, benefens alle ambagten en borgerije
een lijkstatie (p.46) geformeert, komende van
het stadhuijs en vervolgens door de Spilstraet,

Grote Staet, Breestraet naer O.L. Vrouwe Kerke, alwaer een pragtige tombe verciert met eenige honderde van wasse ligten kaerssen en flam-bouwen sig vertoonde. Mede was de geheele kerk van swart rouw laeken behangen, alles met meenigte van geschilderde wapens, van wijlen sijn doorl[uchtig]e eminentie omhangen sijnde, met meenigte van menschen dien dag besigh geweest om sulx te besigtigen. Wijders hebben alle de klokken wederom geluijt van ses uijren s'avonds tot halff seven uijren.

Den 19^e meert s'avonds ontrent negen uijren ontstond door onvoorsigtigheijd van eenen koor-deslaeger, die met eenigen kemp (hennepvezels) dien avond besigh was in de Hogterstraet, gelegen op de Smeermaese, dusdanigen vihementen (stevig, heftig) brand, dat daer door twaelf huijsen in de asschen gelegd wierden en heel jammerlijk was om aen te sien.

Den 17 julij is het ontrent 12 uijren in den middag een vreeslijk donderweer vergeselt met groote hagelsteen en sterken regen geweest.

(p47) Den 17 october sijn alhier 17 slaven, dewelke door haere desertie in de schoubkarre (kruiwagen), gecondemneert (veroordeeld) waeren op den Vrijthoff tot eere gebrogt, derhalven nae dat men deselve haere desertie en daer tegens nu hun volle pardon voor gelesen had, knielende, met s'lands vendels over het hoofd gewaeijt en tot eerlijk verklaert, om wederom ten dienste van Haer Hoog Moog[enden] te verstreeken, ten welcke eijnde sij op den 20 dito naer Den Bosch vertrocken sijn om verders naer Surinaemen getransporteert te worden.

(p48) Den 23 december vermeende het publicq nouvelles (nieuws) te becomen ontrent de verkiezing van den prins van Luijk.

Den 30 dito heeft den oud secretaris d[e]h[ee]r G.J. Lenaerts s'avonds ten 5 uijren door pook (pauken), trompetten, clarinetten etc. en teffens

met eene fraije eluminatie aen desselfs huijs, het publicck bekent gemaect dat den heere grave Carel d'Oultremont tot Romen tot bisschop en prins van Luijk geconfermeert was.

Geduijrende de maenden november, december 1763 en januarij 1764 heeft het continueelk geregent, vergeselt met sterke stormwinden, mensche geheugen alsoo onbekent, wes: ten dien eijnde groote wateren veroorsaekt heeft, waer door deese stad en derselver inwoonderen, grootelijc geincommodeert [gehinderd] sijn geworden. T'is soo open weer geweest dat men geen vorst heeft gehad behoudens in den maend meert.

(p49) **1764**

In den maend februarij sijn de boomen op de Bostraet geplandt benefens op den Mart en is ten dien occasie den Beestenmart veranderd en op den Maagdendries geplaceert geworden.

Den 6 april quart voor 12 uijren arriveerde alhier differente couriers van Luijk mede brengende de langverwagte tijding dat dien selven morge den grave van d'Oultremont met de acte van administratie van dat bisdom ontfangen had, welk tot een ijdens genoeg soot te Luijk als hier was.

Den 2de junij sijn van hier vertrocken de heeren gedeputeerdens uijt onse magistraete bestaende in twee heeren hoogschouten, 2 regereende borgmeesters, 2 opperfabrijquen (bouwmeesters), twee pajmeesters (betaalmeesters) en twee secretarissen van den raad, benefens beijde heeren pensionarissen deser stad, nae Luijk om sijn eminentie den bisschop en prince van Luijk Charles Nicolaes Alexander d'Outremont te filiciteeren.

(p49dorso) Den 12 junij is alhier bij differente geillumineert geweest ter oorsaecke van den voorm[elde] prins.

(p ongenummerd 1) Vervolg deses cronijks beschreeven door Dionisius Hupkens junior.

1765

Den (niet vastgelegd) s[ate]r[dags]agtermid-d[ag]*; is alhier het nieuw gemaekde polvermagasijn tussen de Brusselse en Tongerse poort, in den Hoff van (niet vastgelegd) ingestort, als wanneer de knechten van den aennemer beesig waren, om te ruimen de bogen etc. waerop het dack gemetselt was. Bij welk instorte 2 off 3 knechts sijn dood gebleven leggende onder het ingevalle verwulfsel (zolder).

NB. Dit Polvermagasijn was in het jaar (verder niets vastgelegd; bedoeld is waarschijnlijk: 1761 ontploft).

(p ongenummerd 2) **1766**

Den 8 maart is alhier door de geheele stad geillumineert geworden voor de installatie van sijnne doorlugtige hoogheid prins Willem de V^{de} van Orange en Nassau, erffstadhouder etc. Het nieuw stadhuijs was met over de 5000 lichten beset, te weeten het front van vooren met 1000 lampignons en eenige pot a feux en rontsom den toorn met ontrent 4000 pot a feux welke was aengenoemen voor de somme van 2670 g[u]l[den] door den m[eeste]r schrijnewerker P.L. Ghijsen. Bij affixie (aanplakbiljet) van den ed[el] achtb[are] raad wierden alle borgersen en ingeseetene versogt om mede van 8. uren s'avonds tot s'nachts ten 12. uren vreugde tekenen te bedrijven, en te illumineeren, en waar aan door de borgers en ingeseetene ook wel is voldaan soo alse kunne getuijgen alle de gene die deese illuminatien gesien hebben.

1769

In den maend september heeft sig een comeet starre vertoont staende in t zuid oosten de welcke des nagts van 3 tot 4 uren seer klaar konde gesien worden.

(p ongenummerd 3) In dit jaar 1769 is den toorn van Sinte Servaeskerk alhier bij continuatie voltrocken. Bij het overdecken van den selven toorn is een leijendekker met een stuk loot van de hoogte afgevallen op de stellagen die rontom

den toorn gemaekt was en heeft nog eenige uren geleefd.

In den maand augustus is het dakwerk van den toorn van de Matthijsskerk alhier afgebrooken en de vloer egael gemaekt met de choor. In den maand november was den nieuwen toorn wederom verveerdigt. In tussen tijd wierd de Godsdienst gehouden in de kerk op t Vrijthoff, te weten zondag s'morgens van 7 tot 8½ uren vroegpreek en vrijdag voermiddags van 9 tot 10½ uren cathegisatie.

Op t laatste van den maand december is alhier en elders de Maes seer hoog geweest hebben de het water gestaan voor een gedeelte op de Boschstraet, Bokstraat en andere plaatsen meer.

(p ongenummerd 3) **1770**

Blanco en einde van de kroniek.

BIBLIOGRAFIE

- Bakker, Peter, *Kamper Kronieken, Stedelijke Geschiedschrijving in de Noordelijke Nederlanden (ca. 1450-1550)* (Hilversum 2024).
- Caers, Bram, *Vertekend verleden, Geschiedenis herschrijven in vroegmodern Mechelen (1500-1650)* (Hilversum 2020).
- Caers, Bram, Lisa Demets en Tineke van Gassen (ed.), *Urban history writing in Northwest Europe (15th-16th century)* (Turnhout 2019).
- Daenen, J., A. Jenniskens, M. Kellens, J. Mosmuller, J. Notermans en G. Roks, *De Slag van Lafelt om Maastricht* (Vierkant Maastricht 28) (Maastricht 1997).
- Daenen, J., Th. Kraus en J. Notermans, *Thans bonst het grofgeschut ... De verovering en bezetting van Maastricht in 1748* (Vierkant Maastricht 35) (Maastricht 2001).
- Demets, Lisa, *Onvoltooid verleden, De handschriften van de Excellente cronike van Vlaenderen in de laatmiddeleeuwse Vlaamse steden* (Hilversum 2020).
- Flamant, A.J.A., *Chroniek van Maastricht van het jaar 70 na Chr. tot 1870, met bijvoegsels, verbeteringen en geschiedkundige inleiding* (Maastricht 1915).
- Gassen, Tineke van, *Het documentaire geheugen van een grootstad: ontwikkeling en betekenis van de Gentse archieven* (Universiteit Gent: niet gepubliceerd proefschrift).

- Gehlen, A., *Het notariaat in het tweeherig Maastricht* (Assen 1981), 311 en 313.
- Habets, Alfred, 'Kroniek van Maastricht', in: *De Banier, Maandschrift gewijd aan de Vlaamsche en maatschappelijke belangen, letterkunde en wetenschap*, jrg. 5 (1901), 89-94, 105-116.
- Kuijpers, Erika, Carolina Lenarduzzi, Judith Pollmann, Theo Dekker, and Alie Lassche. 'Profiling Local Chroniclers in the Early Modern Low Countries', in: *Urban History* (27 December 2024) 1–26.
- Landtmeter, H., *Den nieuwen en nauwkeurigen almanak 1751* (Maastricht 1791).
- Landtmeter, erven H., *Almanach voor het jaar onzes Heeren MDCCXCIV* (Maastricht 1794).
- Maassen, A.M.A., 'De protestantse tak van de Maastrichtse familie Hupkens', in: *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie* jrg. 18 (1990) 36-45, i.h.b. 38-39.
- N., 'Verhaal van het springen van het kruitmagazijn te Maastricht 1761', in: *De Maasgouw* jrg. 11 (1889) 174.
- Polain, M.L., *Banquet de Warfusee ou la meurtre de Sebastien La Ruelle* (Luik, 1836).
- Polmann, Judith, *Memory in early Europe* (Leiden/Boston 2013).
- Polmann, Judith, 'Archiving the present and chronicling for the future in early modern Europe', in: *Past and presence: a journal of scientific history* 230, supplement 11 (2016), 231-252.
- Spronck, L., B. van Melick en W. Kusters (red.), *Geschiedenis van de literatuur in Limburg* (Nijmegen 2016), 85 e.v.: Kronieken en dagboeken als egodocumenten.
- Steen de Jehay, Xavier van den (ed.), *Souvenirs de François Garnier, jardinier jubilaire du château de Jehay, y décédé le 16 décembre 1846, à l'âge de 99½ ans* (Luik 1884).

ABSTRACT

THE CHRONICLE OF MAASTRICHT (1747-1769)

The chronicle of Maastricht (1747-1769) written by Hupkens was until now an unknown chronicle of the city Maastricht in southern parts of the Netherlands. Nowadays this handwriting is in a private collection. The purpose and intention of this article was to introduce this chronicle to the public and researchers. After a short introduction of the chronicle, a brief *status questionis*, codicological and palaeographic features of the handwriting follows the transcription.